

Johdatus änkyröinnin teoriaan ja käytäntöön

Outi Autti ja Veli-Pekka Lehtola (toim.): *Hiljainen vastarinta*. Tampere: Tampere University Press, 2019, 322 s. ISBN 978-952-359-001-4

Outi Auttin ja Veli-Pekka Lehtolan toimittama kokoomateos *Hiljainen vastarinta* perehtyy nimensä mukaisesti vastarintaan, joka muistuttaa enemmän supisevaa juoruilua kuin kiukuista huutamista. Hiljainen vastarinta on siis vastustusta, jonka tarkoituksena on jäädä osittain piiloon ja epämääräiseksi. Sen keinovalikoimaan kuuluvat esimerkiksi vaikeeminen, välttely, tahallinen väärinymmärtäminen, ironia, tietämättömäksi heittäytyminen ja ylimalkaan liukas vastahankaisuus, josta on hankala saada otetta. Juuri tässä on usein hiljaisen vastarinnan ydin: sen tarkoituksena ei ole

heittää niin avointa haastetta, että vastapuolen olisi helppoa tai pakollista reagoida. Hiljaisen vastarinnan on tarkoitus olla harjoittajilleen turvallista, vaikka aina tähän tavoitteeseen ei päästäkään.

Usein hiljainen vastarinta koostuu arkipäiväiseltä vaikuttavista toimista, jotka tehdään ikään kuin ohimennen ja salavihkaa. Tähän viittaa myös se, että teoksessa hiljaisen vastarinnan synonyymina käytetään kulttuuri-antropologi ja politiikan tutkija James C. Scottin esittelemää arkipäivän vastarinnan käsitettä. Lehtolan ja Auttin kirjan toimittaman kirjan nimi voisi olla myös *Arkipäivän vastarinta*: siinä määrin keskeisessä asemassa Scottin näkemykset artikkeleissa ovat. Scottiin viitataan artikkeleissa niin usein, että mahdollista olisi ehkä ollut esittää hänen keskeiset teesinsä vielä keskitetympin johdannossa sen sijaan, että ajatukset toistuvat artikkeleissa. Toisaalta tekstien kirjoittajat lähestyvät Scottia omilla tavoillaan, mikä tuo hänen ajattelustaan ja hiljaisen vastarinnan ilmiöstä esiin erilaisia nyanseja.

Scottin lisäksi tärkeitä vastarinnan teoreetikkoja kirjassa ovat muun muassa Stellan Vinthagen, Anna Johansson, Albert Hirschman, Erving Goffman, Michel de Certeau, Vivian M. May, Judith Butler ja Roy Bhas-

kar. Lukemalla tekstit huolellisesti saa hyvän johdatuksen hiljaisen, arkipäiväisen ja piiloutuvan vastarinnan teoreetisiin keskusteluihin. Teorioita kritisoidaan tai kehitetään suhteellisen vähän, ellei tällaisena pidetä erilaisissa yhteisöissä ilmenneiden vastarinnan muotojen osoittamista. Selvän poikkeuksen tekee Kaisa Kärjen artikkeli, jossa kirjoittaja tarkastelee tekemättä jättämistä vastarintana. Kärki kehittää käsitteellistä kieltä, jonka avulla voitaisiin tunnistaa ja analysoida tekemättä jättämiä, jotka ovat nimenomaan vastarintaa. Kuten Kärki toteaa, kaikki tekemättä jättämiset eivät sitä välttämättä ole. Vaikka Kärjen käsiteanalyttinen artikkeli poikkeaa selvästi teoksen muista teksteistä, sillä on kokonaisuudessa hyvinkin perusteltu paikka. Teksti tarjoaa välineitä tekemättä jättämisten arviointiin mutta muistuttaa myös siitä, miten tärkeää käsitteellinen tarkkuus ylipäättään on. Esimerkiksi juuri kysymys siitä, missä mielessä jokin ilmiö on vastarintaa, ei ole vain semanttinen. Vastarinnan muodot kytkeytyvät valtasuhteisiin ja niiden uudenlaiset analyysit avaavat uusia horisontteja myös vallan muuttuviin muotoihin.

Kuten vastarintaa yleensä, hiljaista vastarintaa esiintyy siellä, missä ihmisten toimintaa halitaan ja kontrolloidaan. Tämä

näky siinä, miten laajaa ilmiöiden kirjoa *Hiljainen vastarinta* -kirjan artikkelit käsittelevät. Teoksessa änkyröivät rokotteisiin epäillen suhtautuvat, porosaamelaiset, sotavankeja emännöineet talolliset, inkerinsuomalaiset, koulukotien ja vastaanottokeskusten nuoret, yhteiskunnalliset itsensätyöllistäjät, roller derbyn pelaajat, partisaanien iskuja muistelevat ja Viron vuosien 1918–1925 valtapuolueet. Yleensä hiljaiseen vastarintaan asettuvat ovat alistetussa asemassa olevia yksilöitä tai ryhmiä, jotka koittavat etsiä itsekunnioitusta tai parantaa käytännöllistä asemaansa. Poikkeuksen esimerkkien joukossa muodostavat virolaiset ensimmäisen maailmansodan jälkeiset enemmistöpuolueet, joita Kari Alenius tarkastelee teoksen viimeisessä artikkelissa. Myös Aleniuksen teksti on kirjan kokonaisuuden ja ilmiön ymmärtämisen kannalta tärkeä. Se osoittaa, että hiljaisen vastarinnan keinoja, kuten viivyttelyä, hidastelua ja yllättävää poukkoilua voivat harjoittaa myös valta-asemassa olevat. Kuten Alenius näyttää, myös valtaapitävillä hiljainen vastarinta on usein melko tilannesidonnaista. Sitä ilmenee ainakin tilanteissa, joissa päättäjät joutuvat paitsi harkitsemaan suhtautumistaan sisältöihin myös punnitsemaan päätösten vaikutusta valtasuhteisiin. Venkoilun ja jaarittelun taakse

piiloutuu epävarmuutta ja laskelmointia.

Analyysi jää artikkeleissa välillä hieman luettelonomaiseksi. Kirjoittajat toisin sanoen sanoittavat sitä, millaisia hiljaisen vastarinnan keinoja vaikeissa tilanteissa ovat yksilöt ja ryhmät ovat valinneet. Tämä tekstien piirre johtunee siitä yksinkertaisesta seikasta, että tutkituista aineistoista on haettu nimenomaan hiljaista vastarintaa, eikä tarkoituksena ole ollut vastata muihin tutkimuskysymyksiin. Joissain artikkeleissa pohdinta etenee pidemmälle ja esimerkiksi sen analysointiin, miten monimutkaisia ja vuorovaikutteisia enemmistöjen ja vähemmistöjen suhteet voivat olla. Sinänsä myös pelkät esimerkit hiljaisen vastarinnan erilaisista keinoista ovat puhuttelevia ja osoittavat, että ihminen on vain harvoin täysin nujerrettu. Parhaimmillaan teksteissä esitellään hykeryttäviä ja inspiroivia tapauksia, joissa hankalaan asemaan joutuneet ihmiset pitävät toistensa puolta tai rakentavat sisäisiä maailmoja, joissa ovat oman itsensä herroja. Teoksen hienoihin kohtauksiin lukeutuu esimerkiksi Veronika Honkasalon ja Elina Pekkarisen yksinkertainen kuvaus koulukotinuoresta, joka ei lenkkeile metsässä vaan näkyvästi asutuksen keskellä, koska haluaa antaa koulukotiin sijoitetuista nuorista stereoty-

pioiden vastaisen kuvan. Myös esimerkiksi Veli-Pekka Lehtolan monitasoinen analyysi saamelaiden arkipäivän vastarinnan jäljistä on mainio. Lehtola avaa saamelaiden yhteisöjen toimintamalleja, mutta selittää uskottavasti myös sitä, miksi pohjoismaisten viranomaisten on toisinaan ollut vaikea ymmärtää saamelaisia.

Kirjan kokonaisuus on lukijaystävällinen. Vaikka tekstit edustavat erilaisia tieteenaloja sosiologiasta kirjallisuuden tutkimukseen ja kulttuuriantropologiasta nuorisotutkimukseen, sitoo selvä teoreettinen ja aineistojen lukutapaan liittyvä näkökulma kokonaisuutta riittävästi yhteen. Kieli on onnistuttu huolittelemaan sellaiseksi, että artikkeleita voivat ongelmitta lukea kaikenlaiset yhteiskuntatieteilijät ja toki muutkin aiheesta kiinnostuneet. Teos käy mainiosti myös oppikirjaksi, varsinkin erilaisia vastarinnan tapoja käsittelevän laajemman kokonaisuuden osana.

Huomionarvoista on, että *Hiljainen vastarinta* on itsessään hiljaista vastarintaa. Se on suomenkielinen ja Suomeen läheisesti liittyviä ilmiöitä käsittelevä kokoomateos, jonka on julkaissut yliopiston kyljessä toimiva open access -kustantamo. Kirja saanee enemmän ja monipuolisemman joukon lukijoita kuin moni englanniksi kirjoitettu

journaaliartikkeli, jollaisia yliopistolaisten nykyisin oletetaan tehtailevan.

Tapio Nykänen